

FAR I NÄVERKÄRR

En myndig bohuslänsbonde under förra seklet

Av Sven Rydstrand

Ur Hällungen 1949

På yttersta udden av det s.k. Herrenäset i Bro socken ligger den gamla gården Näverkärr. Den har ett ganska lugnt och skyddat läge, trots närheten till havet. Detta gör, att i dess dalgångar trivs en ypperlig lövskogsvegetation av ask, ek och flera andra ädla trädslag. Således något enastående efter bohuslänska förhållanden. Här träffar man också flerstädes på verkliga trädjättar, som vittnar om framsynthet hos forna ägare till gården.

Enligt traditionen skall också Näverkärrens gård ha gått i arv inom samma släkt alltsedan vikingatiden. Den skulle i så fall vara Bohusläns äldsta bevarade släktgård. Några fullt säkra uppgifter på gårdens ägare har man dock inte förrän på 1600-talet. Men ingenting tycks dock tala emot, att släkttraditionen kan vara riktig.

En av de mest kända ägarna till denna gamla gård var Nils Göransson, som i dagligt tal benämndes "Far i Näverkärr" på grund av sitt myndiga uppträdande, sin stora förmögenhet och sitt goda anseende i bygden. Han synes dock inte ha varit någon hård eller härsklysten person. Snarare framstår han i folktraditionen såsom synnerligen godmodig och hjälpsam mot sämre lottade människor.

Nils Göransson var också en efter sin tids förhållanden ganska insiktsfull och förståndig bonde, som togs i anspråk av det allmänna på många sätt. Han var född på gården Näverkärr år 1813, och fast han inte hade gått i någon skola, kunde han både läsa och skriva, vilket inte var så vanligt bland den tidens bönder. Hans fader hette Georg Göransson och synes ha varit en ganska beläst och kunnig man. Han författade bl. a. en lärobok i räkning, som ännu finnes bevarad på Näverkärr. Han var också en varmt religiös man, som ivrade mycket för kristendomsundervisningen. Det är därför klart, att

hans son också fick en god uppfostran, ehuru denna skedde i hemmet av fadern själv och i kyrkan i Bro under stränge prosten O. A. Kamps ledning.

Bland dem, som hade mest nytta av Nils Göranssons faderliga omsorger, var även de s.k. "Malmönpyttarna" eller "Barnen på Malmön", som innevånarna på den till Näverkärr hörande ön Malmön vid denna tid kallades. Dessa, som var mycket småväxta och troligen besläktade med lapparna, hade ett ganska dåligt utvecklat förstånd, varför de inte kunde klara sig själva, då det gällde upp-sättandet av skrivelser eller ordnandet av affärer av olika slag. I alla angelägenheter kom de därför alltid till "Far i Näverkärr", och han blev således deras förmyndare i god mening. Det berättas också, att han hjälpte de små öinnevånarna ekonomiskt, när deras fiske slog fel, men annars levde de nog på vad havet gav. Alltsedan år 1774 hade också "Malmöbarnen" varit skatteskyldiga under Näverkärrs gård, vars ägare nämnda år köpte ön.

Så här ståtliga är de gamla ekarna på Näverkärr, till vänster.

Nils Göransson hade mycket besvär med de små innevånarna på Malmön. Deras fattiga kom i en ständig ström till hans gård och bad om hjälp. Såsom öns ägare måste han också till Askums församling årligen betala fattigunderstöd. Häröver synes han emellertid ha opponerat sig, ty i ett protokoll från ett överklagande år 1870 heter det "att sedan Askums församling med godkännande av dess sockennämnds, eller fattigvårdsstyrelses avgivna förslag till fattigvårdens reglerande, vid sockenstämma den 31 okt. 1852, beslutat, det klaganden, Nils Göransson i Näverkärr, som genom Kungl. Maj:t:s nådiga utslag den 31 aug blivit ålagd att för varje fattigt matlag å honom tillhöriga Malmön under fem års tid, räknat från 1848 års början, årligen till församlingens fattigvård utgiva 2 Riksdaler Banko, torde därmed fortfara, så vida han ej hellre ville själv försörja bemälte fattige."

I traditionen lever ännu "Malmöbarnen" kvar, fastän det numera inte längre finns några ättlingar av dem. Många historier av växlande slag om dem har dock bidragit till att hålla minnet levande. Följande berättelse skildrar en av de händelser, som nog får anses ha varit en stor tilldragelse i deras liv. Den berättas ännu på Stängenasät och kan kanske passa att återges här, eftersom även "Far i Näverkärr" är med i spelet.

**Manbyggnaden på Näverkärr,
till höger, ett vackert exempel
på gammal bohuslänsk
byggnadsstil.**

På Malmön fanns nämligen vidsträckta betesmarker, som lämpade sig synnerligen väl för fåren, och Far i Näverkärr brukade också utnyttja dem för sådant ändamål. Han hade

stora fårfloccar där ute nästan jämt, men det är ju snälla och beskedliga djur, som inte ofredar någon. Men en gång kom han på idén att släppa med en stor bagge bland fåren. Denne var ganska morsk och argsint, om han såg, att någon var rädd för honom. Nu hade de små Malmöbarnen aldrig sett någon bagge förut, och de kunde inte förstå, vad det var för ett odjur, som gästade deras annars nog så lugna och fridfulla ö. En del trodde, att det var "Det stora vilddjuret", som omtalas i Uppenbarelsboken och som nu hade sluppit löst. Då var väl den yttersta dagen kommen, antog de.

Om det nu var "Far i Näverkärr" som var så spjuveraktig att han ville skrämma de små öborna, vet man inte. Han kanske inte trodde, att baggen skulle göra någon förnär. Alltnog, "Malmöpyttarna" blev "löx förskräckte" för den behornade varelsen, säger folk. De stängde sig inne i sina små stugor och vågade inte gå ut på flera veckor av fruktan för den farlige. Gummorna tog fram sina psalmböcker och bad Gud om hjälp, ty religiösa sägas de ha varit, dessa i många avseenden originella människor.

Det fans dock en man på den lilla ön, som var större och djärvare än de övriga, och efter en tid tog denne mod till sig och beslöt sig för att döda "vilddjuret". "Starke Jakob" kallades denne djärve man, och han beväpnade sig med en stor knölpåk. Med denne i högsta hugg gick han rätt på baggen, vilken givetvis även han gick till anfall. De andra små öborna korn tätt efter Jakob. De gick i gåsmarsch och ropade förskräckta: "Sviker du i slaget så står han i vår bringa."

Men Jakob var tydligen en skicklig man. Han råkade rätt emellan hornen på baggen, varför denne föll död till marken. Och så var sorgen ur världen för den gången på Malmön. De små innevånarna kunde känna sig trygga igen och återgick till sitt lugna liv. Vad "Far i Näverkärr" däremot sade, då han fick se sin ståtlige bagge dödad, vet man inte, men det berättas, att han aldrig mera släppte ut några baggar bland fåren på Malmön.

En annan tradition berättar, att då Malmön skulle skatteköpas, hade "Far i Näverkärr" inga pengar. Han fick då pengar utav "Malmöbarnen" för att ordna köpet, men köpte gården i eget namn och blev på så sätt ägare till ön. Denna tradition är emellertid delvis felaktig, eftersom köpet ju ägde rum redan 1774, långt innan Nils Göransson var född.

Den som köpte Malmön var hans fars styvfader, Nils Rasmussön från Broberg. Denne var gift med änkan Maren Göransson till Näverkärr. Ön Malmön tillhörde tidigare Wese gods,

Om det däremot gått till så med köpet, som traditionen vill göra gällande, är ju omöjligt att kontrollera. Men "Far i Näverkärr" kan ju icke skyllas för detta bedrägeri.

Nils Göransson dog på Näverkärr år 1882. Han ligger begravnen på Bro gamla kyrkogård. Eftersom han ingen son hade, ärvdes gården Näverkärr efter honom av hans fem döttrar. Nuvarande innehavaren av den gamla släktgården är en dotterdotter till "Far i Näverkärr", fru Signe Benjour och hennes make herr Karl Benjour.

Den gamla bebyggelsen på Näverkärrens gård är synnerligen vacker och anmärkningsvärd efter bohuslänska förhållanden, Stora mangårdsbyggnaden, som är uppförd år 1830 av Nils Göransson, innehåller sju rum och kök och är byggd i gammal bohuslänsk prästgårdsstil. Även en gammal manbyggnad från 1700-talet finnes kvar på gården. Det är alltså en mycket intressant gård ur många avseenden, och eftersom den rymmer så många värdefulla minnen från fädernas dagar, vill man gärna önska, att den bleve bevarad i sitt nuvarande skick till kommande generationer.